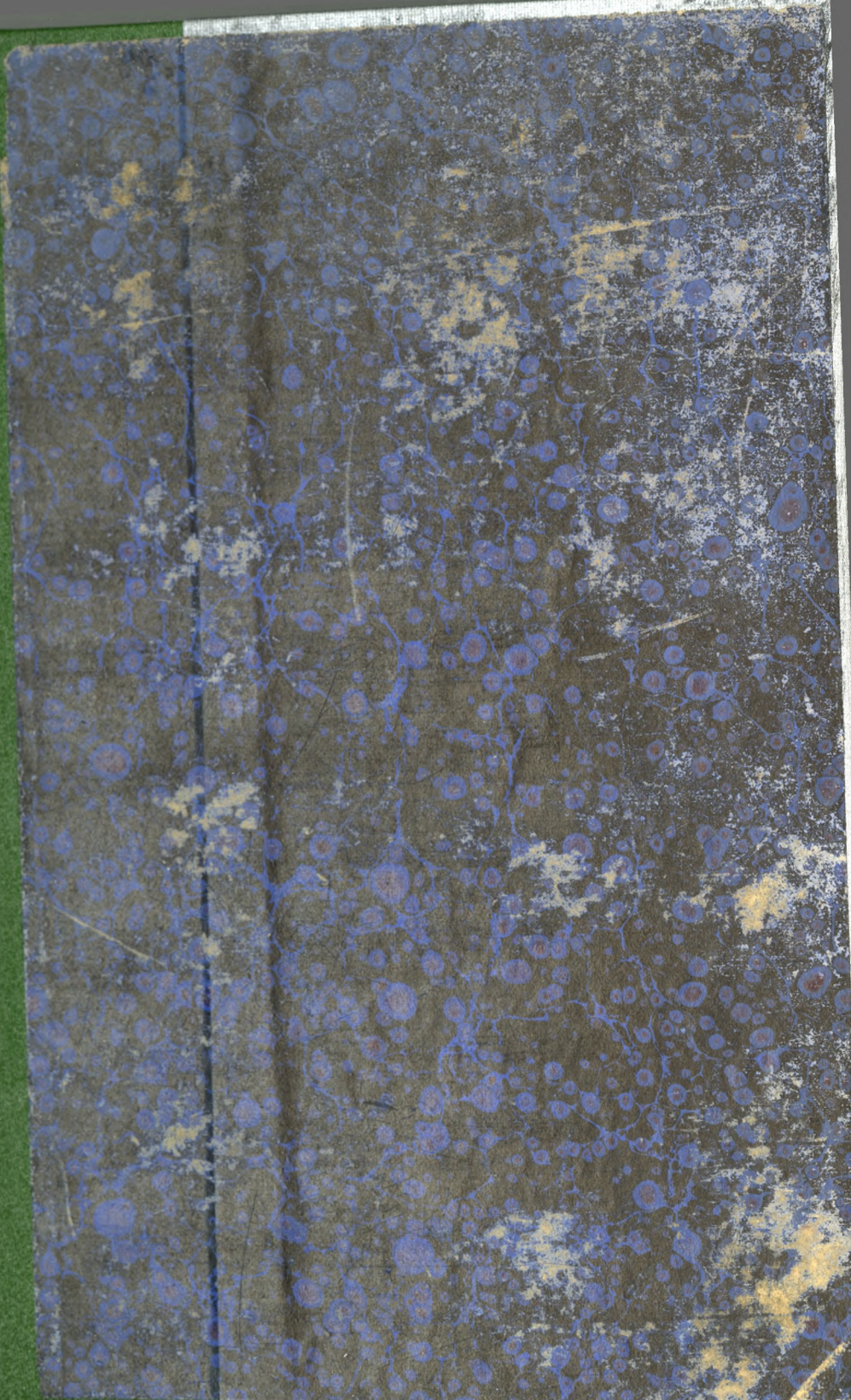

Politikai
röpiratok,

51.

EGY BÉKÉS ÉRZÜLETŰ URALKODÓ

K É P E.

EGYHÁZI BESZÉD ÉS IMA

V. FERDINÁND

AUSZTRIAI CSÁSZÁR ÉS APOSTOLI MAGYAR KIRÁLY

GYÁSZTISZTELETÉRE.

AZ UNITÁRIUSOK KOLOZSVÁRI TEMPLOMÁBAN, 1875-ben SEPTEMBER 12-én

mondotta

FERENCZ JÓZSEF

unitárius lelkész és hittanár.

//

KOLOZSVÁRTT,

NYOMATOTT K. PAPP MIKLÓSNÁL.

1875.

51
385

EGY BÉKÉS ÉRZÜLETÜ URALKODÓ

K É P E.

EGYHÁZI BESZÉD ÉS IMA

V. FERDINÁND

AUSZTRIAI CSÁSZÁR ÉS APOSTOLI MAGYAR KIRÁLY

GYÁSZTISZTELETÉRE.

AZ UNITÁRIUSOK KOLOZSVÁRI TEMPLOMÁBAN, 1876-ban SEPTEMBER 12-én

mondotta

✓ FERENCZ JÓZSEF

unitárius lelkész és hittanár.

KOLOZSVÁRTT,

NYOMATOTT K. PAPP MIKLÓSNÁL.

1 8 7 6.

616752 00164882

Ima.

Minden hatalom örök forrása , királyok királya, Isten , szerető Atyánk ! Szívünk buzgó imájával, áhitattelt lélekkel borulunk elődbe , ki dicsőségben élsz és hatalomban uralkodol öröktől fogva s a kinek királyi széked megáll örökkön-örökké. Minden , a mi van körülöttünk és a teremtésben, a változás jeleit mutatja és az enyészet hatalmát hirdeti nekünk; csak te vagy az egyedül változhatatlan, kit a telő századok és az örökkévalóságban elmerült évezredek hullámgyürüi nem érintenek. Egyedül te vagy az a mozdíthatatlan kőszál, melyet az idő csapkodó árja el nem mos, meg nem semmisít. Te vagy az erő, az öröklét és változhatatlanság Istene! Ezért benned biznak a földön mindenek, mennyei trónodra s szent egeidre néznek népei; mert te terjesztetted ki azok sátorát és boltozatait, te tartod és te erősíted meg azokat.

A te bölcs rendelkezései műve, Uram, a mi születésünk is; isteni kezed kötötte össze szívünket embertársaink szí-

D^rBALLAGI MÓR,

vével; te ébresztetted fel és fejtetted ki évezredek folytán az emberiség lelkében a polgári társaság szükségérzetét és hajlamát; törvényeket irattál, melyeknek védelme alatt bátorságban élhessünk; te akartad, hogy legyenek a népek között, kik ő előttük járjanak: azoknak vezérei és fejedelmei, királyai és uralkodói, kik népeikkel törvényt alkossanak, azok felett hűn örködjének, s mint a napok a világrendszerben: úgy ők is bölcseségökkel világoljanak, igazságukkal kormányozzanak, jóságokkal boldogítsanak s isteni félelemmel uralkodjanak. Mindezekben, Uram, a te atyai jóságodra és bölcseségedre ismerünk, melyért szívünk áld, lelkünk magasztal s ajkaink imádva szólják: Szent, szent, szent a seregeknek ura és Istene és teljes az egész föld az ő dicsőségével!

Népek nagy Istene! Légy áldott, hogy nemzetünket is megismertetted a polgári élet áldásaival! Légy áldott, hogy őseink fegyverét diadalmaskodtatva, nekünk is hazát adtál. Légy áldott, hogy szinte ezer év óta fentartod fényben és dicsőségben a magyar szent koronát s bár sokszor súlyosan megpróbáltál, sokszor jött földünkre ellenség s a hon népei ellenségként álltak egymással szemben: még sem hagytál soha egészen elesnünk, sőt mint a fenixsz önhamvaiból, hazánk és nemzetünk is saját romjaiból mindannyiszor új életre kelt. Légy áldott ama felkent férfiakért, királyainkért és uralkodóinkért, kik hazánkért nagy munkákat vittek végbe, ennek polgárosodását és jólétét szívőkön hordozták s nemzetünknek valódi atyái voltak.

Im e pillanatban is egy ily nemes szívü s gyöngéd lelkü királyunk emléke újul meg lelkünkben, ki bár csak 13 évig viselte fején a fejedelmi jelvényt s több mint egy

negyed századdal ezelőtt lelépett a trónról: rokonszenve a miénk volt halálig. Az ő emlékét áldani s temetőhelyén jó illattal, szívünk kegyes érzelmeivel áldozni gyültünk mi most össze. Oh ihless minket szent lelked által, hogy gondolataink legyenek méltók ez ünnephez. Cselekedd, hogy a midőn megdicsőült királyunkért imádkozunk, gyuljon fel szívünkben a hazafiság szent tüze, mely nélkül a magyar ember nem is lehet magyar. Önts lelkünkbe buzgóságot irántad, ragaszkodó szeretetet a haza szent földéhez és alkotmányához, a törvények iránt tiszteletet s koronás királyaink iránt — mint ez mindenha meg volt — hű és hű ragaszkodást.

Uram, te megmondottad, hogy egyik nemzetség elmegyen és más jő helyette. A kik koronát viselnek éppen úgy leszállnak a sirba, mint a kik e földön koldusmankón járnak szerteszét. Te szólitottad el öreg királyunkat, a békés érzületű fejedelmet is oda, hol örök béke honol. Találjon az ő lelke dicsőséget nálad, miként mi hálával dicsőítjük az ő emlékezetét.

Egyszeremind kérünk adj az ő utódának hosszan tartó boldog országlást. Tartsd meg hozzánk hajolt nemes szívét nekünk. Segéld, hogy a mit elköltözött dicső előde megkezdett, ő bevégezhesse s lássa jólétben és dicsőségben megújulva e hont, atyáink és atyáinak honát. Tartsd meg királyi székének egyik erős oszlopát, felséges éretnyekben tündöklő királynénkat, nagy reményü fiát és szeretett királyi leányait. Áldd meg kormányunkat az igaz bölcsesség lelkével. Kössd össze a különböző ajku népeket a testvéri szeretet isteni köteléke által. Alkotmányunk szent paizsa alatt adj virágzást a földmivelésnek és ke-

reskedésnek, az iparnak és tudománynak, a művészetnek és vallásnak. Atyánk! a te jóvoltod és kegyelmed, áldásod és örökdő figyelmed maradjon velünk, hű magyar népeddel az időknek végeig. Szent fiad, az ur Jézus nevében kérünk, hallgass meg. Amen.

B E S Z É D.

Békeségben halsz meg és a te atyáidnak, az elébbi királyoknak temetőhelyeknek megfüstölése szerint, kik te előtted voltak, füstölik meg jó illattal a te temetőhelyedet. Jer. 34. 5.

Gyászünnepet ülni gyültünk ma össze ker. hivek! fejedelmi, királyi gyászünnepet, **V-dik Ferdinánd**, megdicsőült császár és apostoli magyar király egyházhatóságilag megrendelt gyászünnepest! Százhat unitárius templomban foglalkoznak ma a dicső fejedelem emlékével, jelélül annak, hogy a hazafiság az unitárius hitvallásnak egyik drága gyöngye, mondhatnám, polgári hitcikke, s a mi egyházunk soha sem felejtkezik meg amaz evangéliumi intésről: „add meg az Istennek a mi az Istené és a császárnak a mi a császáré”. Valóban, egy fejedelem, ki egy egész népnek élt, megérdemli, hogy arról halálában az egész nép szintén megemlékezzék. S így midőn e gyászünnepest tartásával egyházunk főbb hatósági rendeletének engedelmeskedünk, egyszersmind mélyen érzett polgári kötelességet teljesítünk; enszivünk hazafias, nemzeties érzületének teszünk eleget.

És e tekintetben engedjétek meg k. ai? hangsúlyoznom, hogy **V-dik Ferdinánd** királyunk teljes mértékben méltó a koronás fők iránt tartozó eme kegyeletes polgári tartozásunk teljesítésére. Nekem legalább úgy tetszik, hogy a felséges ausztriai házból származott uralkodóink között eddigelő egy sem volt, kinek koporsójára a magyar nemzet könyeket méltóbban hullathatott volna, mint az övére. Tizenhárom évig tartott uralkodása, — 1835-től 1848-ig. Ez időköz egy oly korszakát foglalja magában nemzeti életünknek, melyet méltán nevezhetnénk a magyar nemzet megifjodási, átalakulási korszakának. Ez időből valólk mind azon nagy fontosságú társadalmi és törvényhozási intézkedések, melyek hazánk anyagi és szellemi fejlődésének ma és — úgy hiszem — még sok ideig alapul és kiindulási pontul szolgálnak. Mindjárt uralkodása kezdetén, 1836-ban ő szentesítette a magyar nyelvről alkotott törvényezikket, melynek következtében az addig csak latin nyelven szerkesztett törvényeknek azon tul latin és magyar szövegezésben kelle alkottatniok, hiteleseknek a magyar szöveg ismertetvén el. Ennek tovább fejlesztéseül az 1840-ki hongyülés által hozott törvény már azt rendelte, hogy minden kormány- és törvényszékeknél, országos és magánügyekben a magyar nyelv legyen hivatalos, magyarul irjon a nemzet is királyához; az 1843-ki országgyűlésen pedig a kegyes király jóváhagyásával végre az is törvénynyé lett, hogy ezután a felség is magyarul szóljon, magyarul irjon a nemzethez, az országgyűlés nyelve egyedül magyar legyen s csakugyan **V-dik Ferdinánd** volt a felséges ausztriai házból származott királyaink között az első, ki 1847-ben a pozsonyi országgyűlést magyar nyelven nyitotta meg.

Minő vivmány, mily királyi elégtétel 300 év óta fenyegetett nemzetiségünkre nézve!

Alatta egész polgári alkotmányunkban oly nevezetes előhaladás történt, mely hazánk előbbi ábrázatát egészen megváltoztatta. A jobbágység szánardóan nyomorult állapotából jobb karba helyeztetett, a földek haszonvétele az akkor még ugynevezett parasztoknak törvény által biztosítottván; sőt az is megengedetett nekik, hogy magokat az úri munkák, kilenczed s minden egyéb adó és teher alól örökre kiválthassák, mit később a föld népének országos kárpótlás általi teljes felszabadíttatása követett. A nemesi kizáró birtoklás kiváltságának őrbástyáján az első rést törte az, hogy a nem nemeseknek is megengedetett nemesi jószágokat vásárolni, majd hivatalviselésre is képesítetttek; sőt már az 1844-ki országgyűlésen azon nagy következesü elv is kimondatott, hogy adózni a nemes is tartozzék, a mi ha akkor mindjárt nem is, később csakugyan törvényerőre emelkedett.

Minő haladás a polgári életben! Minő nagy lépés a jogegyenlőség, a valódi humanismus felé!

Hát azon nagyszámu gazdasági egyesületeket, gyár- és kereskedelmi társulatokat, a tudomány és művészet előmozdítására czélzó intézeteket, melyek **V-dik Ferdinánd** alatt keletkeztek s anyagi és szellemi fejlődésünknek addig nem ismert lendületet adtak: említem-e? Való, hogy mindezeknek a felébredt nemzeti öntudat, a tetszomjas hazafini lelkesedés adott életet, melyeknek bölcsőjénél a nagy Széchenyi, a lánglelkü Kossuth, a dicsó emlékü Batthyáni, a lelkes Bezzerédy és Fáy, a bölcs Deák, a nemes szívü Eötvös s hazánknek más jelesei állottak; de

hálával kell megemlékeznünk **V-dik Ferdinánd** koronás királyunkról is, ki atyai indulatától vezéreltetve, minden javításokat és előmenetelt nemcsak legfelsőbb helyben-hagyásával lehetőségessé tette, hanem azoknak létrehozásánál tette is részt vett.

Még csak az 1848-ki törvényekre kell rámutatnom, melyek Erdélynek Magyarországgal egyesülését, hazánk minden polgárainak egyenlő jogokkal felruházását s a parlamentáris felelős kormányrendszert hozták létre, és előttünk áll az a nemzeti dicsőségtől ékített keret, melyből **V-dik Ferdinánd** idvezült királyunk képe a népek millióinak áldásától körítve ragyog felénk. Oh ha e nagy emlékre nem borult volna oly súlyos nemzeti gyász és fájdalom! Oh ha a hon és király ezen megdicsőülésének örömét a sors nem fizettette volna meg oly drágán trónnal és nemzettel egyaránt! De a mint Izrael népének az ígéret földére csak hosszú bújdosás és kitartó küzdelem után lehetett bejutni: úgy nemzetünknek is meg kellett harcolnia a maga harcát, át kellett szenvednie a maga küzdelmeit, mielőtt célját elérte, mielőtt a hön ápolta nagy és dicsó eszméknek gyümölcseit élvezhette volna! Alighogy a nemzeti életet átalakító 1848-ki törvények szentesítve lettek s a király által kinevezett felelős miniszterium az új törvények végrehajtásához fogott, annyi nehézség, annyi félreértés, a birodalmi népek érdekeinek mesterséges szembeállításából származó annyi ellenséges visszahatás támadott, hogy végre is elkerülhetlenné lett a belháboru. És **V-dik Ferdinánd**, mint egy második Mózes, ki a törvénytáblát átadván és az ígéret földét megmutatván, eltűnt: leszállt a trónról. Az idők, melyek

most következtek, nem neki valók voltak már. A léghör, melyben polgári vér, tüzláng és égi villám vegyültek, nem lehetett éltető eleme a békés szívnek és csöndes kedélynek, ki a bécsi forradalom kitörésekor, így szólott tanácsadóinak, kik azt kartácsesal akarták elfojtani: „az én bécsi gyermekeimre nem engedek lövetni“. **Ferdinánd** a népszabadság és béke királya 1848 dec. 2-án, többi koronáival együtt, letette a magyar apostoli szent koronát is. Prágába vonult s itt az ódon cseh főváros ódon királyi palotájában, a Hradsinban f. évi jun. 29-én csöndesen hunyt el, bételvén rajta is Jeremiás prófétának az Ur által Sedekiás királyhoz intézett emez ígérete: Békességben halsz meg és a te atyáidnak, az elébbi királyoknak temetőhelyeknek megfüstölése szerint, kik te előtted voltak, füstölik meg jó illattal a te temetőhelyedet.

Ker. gyülekezet kedv. afiai! midőn ma, elhunyt királyunk emlékét e gyászünnep által akarjuk megtisztelni, mint elébb is mondtam, nemzeti és hazafias kötelességet teljesítünk. Nem kétlem, hogy mindnyájan érzitek annak úgy némileg gyöngéd oldalát, mint komoly fontosságát; de a súlyosabb rész, úgy vélem, mégis az enyim. Ti szivetekbe rejtve az alattvalói kegyes érzelmeket, néma hódolattal álltok meg dicsőült királyunk emlékénel: nekem ez érzelmeket s elméitek szabad gondolatát tolmácsolnom kell, én nem hallgathatok, nekem tisztem szólni parancsol. Oh mit szóljak, hogy szavam fölfelé a köteles hódolat, a meggyőződések és történeti tény iránt az igazságosság bélyegét viseljük magukon! hogy beszédem a nehéz és nagy tárgy méltósága színvonalán maradjon. Az egyszerű gondolkozásu s

egyszerű sorsban élő ember, minő egy lelkész, minő magam vagyok, miképpen tud egy koronás főhöz, egy országok boldogítására hivatott királyhoz, és a közérületnek megfelelően szólani? Bizony e feladat sokkal nagyobb és én sokkal inkább érzem gyengeségemet, minthogy előtte meg ne döbbenjek. Azonban a kötelesség elől nem lehet félreállani. Aztán bizom az Isten szent lelkében, mely az ő kicsiny szolgáltaiban gyakran megszokta magát dicsőíteni. Ez reményem horgonya s világító szövétnekem, melynek fényénél az alapul vett igék szellemében szólok:

Egy békés érületű uralkodó legfőbb tulajdonairól
figyelmeteket inkább a tárgyért, mint magamért kérve.

Egy békés érületű uralkodó legfőbb tulajdonai között első helyen vélem állani k. ai.! a bölcseséget.

Minden, még a legkisebb álláshoz is, melyet valaki a társadalomban elfoglal, a legfőbb, mondhatnám nélkülözhetlen kellék a bölcsesség. A vélemények, cselekedetek, életutak válasz-vonalainál ez örökös felettünk. Ez az a világítólámpa, melynek fényénél biztosan haladhatunk polgári pályánk ezer szövevényei között. Ez az a szellemi korlát és útmutató, mely megoltalmaz félrelelépéstől, a bonyolult kérdések és helyzetek labirintjai között való eltévelyedéstől. S bizonyára azon számtalan rosznak, melyek miatt a társadalom oly sokat szenved, nem annyira az emberek rosz akaratában, mint inkább tudatlanságban vagy eszély- és bölcsesség hiányában van forrása. A közmondás ezt így fejezi ki: „egy bolond annyi roszat csinál, hogy száz okos sem tudja jóvá tenni.“

És ha már ily fontos bár mely egyénre nézve a

bölcsesség: mennyivel nélkülözhetlenebb az egy uralkodóra nézve, kinek, valóban, mindentudónak kellene lennie, hogy azon nagy és magasztos elhivatásnak, melyet rá a trón fénye és terhe tesz, megfelelhessen s ha talán népeinek és országainak nem is használhat, legalább ne ártson? Valóban, én úgy képzelem a bölcsesség nélküli uralkodót, mint azt a folyót, mely nem levén szabályozva, minden pillanatban kárt tehet, partokat szakíthat el, fákat téphet ki, házakat dönthet le, sőt embereket is elsodorhat magával. Avagy nem így vagyunk-e igen gyakran az uralkodókkal is, kik bölcsesség hiányában lábbal tapodják a törvényeket, az ország jólétét biztosító eme szent partokat; eltávolítják körükből a legjobb hazafiakat, a nemzeti élet eme díszes élőfáit, hogy a hizelgők fekélyes seregének, ezeknek a kuszó növényeknek helyet adjanak a kormányzás isteni jogában s önmaguk hívják fel a harcz és háboru furiáit, melyeknek nyomában letarolt mezők, leégett városok, gyászba öltözött özvegyek, kenyértelen árvák és nyomorékokká lett polgárok járnak. Ezért mondá már Plátó, hogy a világ akkor lenne boldog, mikor vagy bölcsek uralkodnának, vagy a fejedelmek bölcselkednének. S nem tudom megilletődös nélkül olvasni soha a királyok könyvét ott, hol az Isten így szól a királylyá lett Salomonnak: „kérj a mit akarsz, hogy adjak neked“ és Salomon bölcseséget kére az urtól.

Engedjétek azonban megjegyezmem k. ai.! hogy én a bölcsesség alatt itt nem az ugynevezett szoba-tudósságot értem, sőt megvallom, hogy egy szoba-tudós kezére rem hogy a haza, de még egy ház, nem hogy egy nép, de egy család kormányzását sem biznám. Hadd maradjanak

ezek íróasztalaik mellett, szüette levéltáraiknál, poros könyvtáraikban, tanári székeiken: én azt a bölcseséget értem, mely okos előreszámításban áll s nem csak a jelent nézi, hanem a jövőbe is béliát; értem azt a bölcseséget, mely a dolgok és helyzet teljes ismeretében nyilatkozik, a mely megérti az idők jeleit, tudja, hogy mit és miért kell tenni, mikor és meddig kell menni; tudja, hogy a ki kormányzásra van hivatva, annak rohanni nem szabad, de helyt állani is bűn; értem azt a bölcseséget, mely nem az elmélet csillogó, hanem a gyakorlat tetteket szülő, tettekre felhívó mezében jár, a mely nem zárkozik el az élettől, nem él csak magában és magának, s mindenek felett nem él valamely ideális világban, hanem figyelemmel kíséri a társadalmat mozgó eszméket s meggyőződést szerez magának a kormányára bizott népek szükségéről és óhajairól, hogy a midőn ezek sorsa felett intézkedik, ne járjon úgy mint az a tudós apa, a ki czipőt kérő gyermekének kalapot rendelt meg; értem azt a bölcseséget, mely szerint meg tudja választani a maga, a kormányzási ágak és minden szak igazi embereit, a kiket bizalmával tisztel meg, ne hogy úgy járjon, mint a világtalan által vezetett vak; szóval, értem azt a bölcseséget, mely józan ítélő tehetséggel, gyors elhatározással, erős akarattal párosul. Ezt a bölcseséget értem én, midőn egy kormányra hivatott emberől szólok. Ezt a bölcseséget tartom én az uralkodók egyik legfőbb tulajdonának.

És ehez kötöm másodszor az igazságot.

A ki uralkodik az embereken, igaz legyen — így szól az Urnak lelke a költő király, Dávid által. S mi bátran hozzá tehetjük, hogy jaj annak az or-

szágnak, melynek feje, uralkodója nem igazságos. Főleg egy a miénkhez hasonló államban, melyben annyiféle nemzet lakik, melyet méltán nevezhetünk népek hazájának: az igazság az egyetlen palládium, melynek védelme alatt mindnyájan bizton és békében élhetünk. Mondhatná ugyan valaki, hogy rendezett és alkotmányossal bíró államban tulajdonképpen nem a fejedelem, hanem a törvények uralkodnak s így az uralkodó igazságos érzülete végre is nem sokat használhat, valamint az ellenkező nem sokat árthat az országnak. Ámde éppen az alkotmány természete hozza azt magával, hogy a törvényhozásnak egyik tényezője az uralkodó levén, nem csak hogy arra ő is befoly, hanem a törvények szentesítésével, mondhatni, benne öszpontosul az ország kormányzása, igazságszolgáltatása, sőt egyenesen ő az államlét életforrása. S nem egészen alap nélkül mondja Aristoteles, a politikáról írt könyvében, hogy egy igazságos fejedelem jobb a legjobb törvénynél.

De hát mi is tulajdonképpen az az igazság? Bizony e kérdést már sokan feltették maguknak Pilátus óta s aztán meg is feleltek rá, kiki a maga hajlama, tudása és ízlése szerint. Pilátus—például—igazságosnak tartotta a Jézusra kimondott ítéletet. Nagy Sándor, Macedonia királya, igazságosnak tartotta Görögország meghódítását. I-ső Napoleon igazságosnak tartotta az Oroszország elleni hadjáratot. Az orosz, porosz és német császári kormány igazságosnak tartotta Lengyelország felosztását, szóval úgy látszik, mintha az igazsággal is úgy lehetne bánni, mint a posztóval, melyből onnan vágathatunk magunknak, honnan tetszik, vagy mint a farkas bánt a báránnyal, ki a mese szerint a vízben alább állott mint amaz, s ez mégis

neki tulajdonította a víz felzavarását. Ebből származik aztán a világon legtöbb baj; az igazság istenasszonyának ilyen vakmerő kigunyolása ingerel nemzetet nemzet ellen; ez forgatja fel a trónokat; ez állítja szembe egymással a népet és kormányát; ez szüli a belháborukat s mint egy tűzből és vérből álló sötét fonal huzódik át az egész világtörténelmen.

Egy békés érzületű uralkodó már nem egyoldalulag ítéli meg az igazságot, hanem midőn egyfelől a maga jogait védi, másfelől népeiét is tiszteletben tartja és tartatja; országát nem tekinti családi szabad birtoknak, alattvalóit nem rabszolgáinak; mert tudja az állam ön-lét célját, tudja, hogy nem az ország van a királyért s a nemzet az uralkodóért, hanem éppen megfordítva, vagy legalább egymásért. Egy békés érzületű uralkodó nem szítja, hanem csillapítja a különböző véleményekből felmerülő párt-állás foglalást, s felébe helyezve magát az egyesek érdekeinek, részrehajlatlanul ítéli meg a kormányára bízott nemzetek törekvéseinek helyes vagy helytelen, hasznos vagy káros voltát. Ily uralkodó szüntelen szem előtt tartja ama nagy szabályt, hogy legfőbb törvény az ország boldogsága, és sem hiúságból sem erő-tulbecsülésből nem teszi ki népeinek nyugalomát, békéjét az oktalan háboru esélyeinek; nem támad jogtalanul, nem üldöz méltatlanul s a harczy dicsőségnél és hódításnál megtisztelőbbnek tartja magára nézve, ha igazságos lehet, mint egy Mátyás király, ki meggyőződésem szerint oly siriratot nyert a nép által teremtett eme egyszerű közmondásban: „meghalt Mátyás király, oda az igazság“, melyet a történetírás is a királyok örök tanuságára bizvást ércz lapjára jegyezhet.

Egy békés érzületű uralkodó harmadik tulajdona a jóság.

Gondoljatok magatoknak egy embert, kinek éles szemei és erős, biztos karjai vannak, de a mint mondani szokták, nincs szive: ilyennek képzelem én a bölcs és igazságos királyt jóság nélkül. Különösen korunkban a jóság, az emberszeretet, a szivesség, a gyöngédség, szóval a humanismusban öszpontosulnak az emberi s így az uralkodói erények is. Ma — legyen hála érette a gondviselésnek — nem azt az uralkodót tartjuk legnagyobbnak, ki legtöbb országot meghódít, legtöbb népet rabigába görnyeszt, tehát ezért legtöbb háborut visel; hanem a ki népeivel a legtöbb jót teszen, azt a miveltségben legmagasbra emeli s legtöbb polgári szabadságban részelteti. Ma az emberiség nem a háboruért rajong, nem a fegyverzörej s haldoklók nyögésében keresi dicsőségét, hanem az egyéni és polgári szabadságban, a munkában, melynek nélkülözhetlen feltétele a béke. Korunk a világ bámulta hódolatokat, egy Nagy Sándort, egy Julius Caesárt, egy Atillát, egy Dzsingiskhánt, egy I-ső Szolimánt, kik több pusztítást tettek az emberiség nagy családjában, mint a természetnek bárminő csapásai, embercsontból rakott magas állásokról, az elhírhedésért Diánna templomát felgyújtó Herostrátusok sorába verte le s helyökbe egy Washington, Franklin, Fulton, Watt, Channing, Széchenyi, Fötvös, s több ily jóltevőit az emberiségnek emelte a halhatatlanság Pantheonjába. Ma már az igazi nagyság, az igazi jóság s a béke szelid olajága sokkal tiszteltebb, mint a harcz véres babérja.

Mindez papi beszédnek megjárja — mondani fogják sokan — sőt lehetnek még oly jámbor lelkek, kik hason-

lóan gondolkoznak; de a tények ellenkezőt mutatnak s bizony messze lesz az idő, ha valaha csakugyan eljő, hogy az emberek — kivált ha azokat uralkodóknak hívják — más népek jogait s határát tiszteletben tartva, magokat Jézus eme mondásához alkalmazzák: dugd hüvelyébe a te kardodat, mert a ki fegyvert ragad, fegyver által hal meg. Avagy mikor birtak a birodalmak valaha nagyobb hadseregeket, mint napjainkban. Mikor volt az országoknak annyi inproductiv keze katonáknak név alatt, mint most? Mikor súlyosodott nagyobb teher a hadi budgetért valamely nép vállaira, mint most ránk? Ily viszonyok között nem nevetséges-e békességről álmodozni s gunyolódni a hősökkel, kik toll helyett kardot hegyeznek s a tudomány vívmányaira csak azért büszkék, mert ennek köszönhetik a hátultöltő fegyvereket s az armstrong-ágyukat? Ám legyen, én épen ezért kétszeres tisztelettel áldozom az oly fejedelemnek, kinek lelki bélyege a jóság s oly uralkodói erénynek tartom azt, mely felette áll a vitézségnek. Én nem kívánom elvenni az emberek harci kedvét, sőt óhajtom, hogy országunk és uralkodóink mindig bizton és bátran számíthassanak katonáink vitézségére; de másfelől nem tudok lemondani arról a reményről, hogy a korszellem végre is legyőzi az emberek tücskeit és szenvedélyét, s mivel e tekintetben legtöbbet várok, ha az uralkodók szívét népeik boldogítása iránti őszinte jó indulat hatja át, ha saját személyöket és szeszélyeiket nem becsülik többre, mint az ország nyugalma, ha több gondot fordítanak az iskolákra, a vasúttal, a gyárakra, a munkásokra, a szegényekre, mint hadseregeik felszerelésére: ezért teszem az uralkodói bölcsesség és igazság mellé, mint

legfőbb tulajdonságot a jóságot, annyival inkább, mert a bölcsesség jóság nélkül olyan, mint a téli nap, mely világít, de nem melegít és az igazság jóság nélkül olyan, mint a köszikla, mely vész és vihar között mozdulatlan áll, de nem bír egy árva fűszálat is teremni. Legyen hát bölcs és legyen igazságos, de legyen egyszersmind jó és nemes szívé az uralkodó; így lesz uralkodása áldott és boldogító, így lesz ő népeinek atyja, így a földön az istenség képviselője.

Még csak egy tulajdonságát említem meg a békés érzületű uralkodónak s ez a vallásosság.

Ugyanaz a szent író, a melyik azt mondja, hogy a ki az embereken uralkodik, igaz legyen, hozzá teszi: és isteni félelemmel uralkodjék. Igen, mert bármily nagy és hatalmas legyen egy fejedelem, neki is éreznie kell, hogy ő is alatta áll annak a hatalomnak, melynek Isten a neve; neki is éreznie kell, hogy akár bölcsőjére, akár koporsójára tekintsen, ő is csak ember: születik és meghal, küzd és szenved, mint én és ti mindnyájan. Igaz ugyan, hogy a vallásosságot napjainkban sokan már-már nem is számítják az erények közé. Sokan vannak abban a meggyőződésben, hogy főleg egy uralkodónak nem is lehet vallása, mert ez az államvallás jogosultságára vezet, a mit pedig bizony ma minden józan gondolkozású ember elítél. Csakhogy az államvallás és az államfő vallása két különböző eszme. Istennek hála, elmúlt az az idő, melyben egy XIV. Lajos azt mondhatá: az állam én vagyok. S ha az államvallás ellen én is lelkem egész erejéből tiltakozom, de azt nem óhajtom, hogy az államfő, az uralkodó valaha vallástalan legyen. Nem óhajtom egyfelől azért, mert erő-

sen meg vagyok győződve, hogy az erkölcsnek nincs szilárdabb alapja, mint a vallás s a költő nem ok nélkül mondja:

Minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
Róma ledül s rabigába görbed.

És nem óhajtom másfelől azért, mert azt hiszem, hogy az ember csak azt becsüli másokban, a minék ő maga is becsét érzi. A miből aztán önként következik, hogy egy vallásos uralkodónak tisztelettel kell viseltetnie az ő alattvalói vallása iránt is.

És én erre különös súlyt kívánok fektetni. Jól tudom, hogy mit követtek el régen az uralkodók a vallásosság ürügye alatt. A bertalan-éji nász, az irlandi vízfürdő, a németalföldi spanyol vadászat története előttem sem ismeretlenek s fájó szívvvel gondolok gyakran azokra a vallásos üldözésekre is, melyeknek hazánk, sőt kicsiny felekezetünk is ki volt tétetve. De távol legyen tőlem még a gondolat is, hogy ezeket a vallás rovására irjam fel, hogy ezeket a vallásosság műveinek tartsam; ezek a vakhit, a bigottság, a türelmetlenség átkos gyümölcsei, melyek épp oly távol állanak az igaz vallásosságtól, mint a mily távol áll hatásra nézve a színházi görögtűz a nap termékenyítő erejétől. Nem, afiai! az igazán vallásos embert épen a testvéri, a felebaráti szeretet jellemzi, a mit Jézus ez aranymondásban fejez ki: Arról ismernek meg az emberek, hogy az én tanítványim vagytok, ha egymást szeretitek; az igazán vallásos ember sohasem felejtkezik meg arról a parancsról, mely mondhatni a vallás lényege: Szeressed felebarátodat, mint ten magadat; az igazán vallásos ember nem néz le, nem

vet meg, nem üldöz mást hiteért; mert tudja hogy az Isten előtt minden népből és minden nemzetiségből kedves az, a ki őt féli s igazságot cselekszik. Ilyen az igazán vallásos ember s ezt a vallásosságot tartom én egy békés érületű uralkodó oly tulajdonának, mely a többinek is mintegy koronájául szolgál, melyben a többiek is, a bölcsesség, igazság és jóság, mint a napban a szivárvány színei egyesülnek.

Ime, ezeket tartom én egy békés érületű uralkodó legfőbb fejedelmi tulajdonainak. Ez azon szellemi illat-füst, melylyel én is **V-dik Ferdinánd** elhunyt öreg királyunk halála emlékünnepeét megszentelni kívánom. Ne ütközzetek meg, e szertartás már igen rövid lesz; mert miután e vonásokat megboldogult királyunkról vettem, alkalmazásukat nem tartom szükségesnek. Emlékezzetek csak vissza azokra, a miket beszédem kezdetén az ő uralkodásáról elmondottam s kérdem, nem ismeritek-e fel azokban a bölcs, az igazságos, a jó és vallásos királyt? Valóban **V-dik Ferdinánd** nélkül tán a legfényesebb lap esett volna ki Magyarország, szeretett hazánk történetéből, vagy csak későre, hosszú idők mulva kerültek volna elő azok az események, melyek nemzetünk életében egy új korszakot nyitottak.

Főképen mi unitáriusok kétszeres halával tartozunk a dicső király emlékének, mert szent vallásunk alatta törvényesítettett Magyarországon is az 1848-ki pozsonyi országgyűlésen. Oh mily szép, mily dicső találkozása volt ez a polgári szabadságnak a lelkiismeret szabadságával!

Bárki, bármit mondjon, egy uralkodó, ki népeinek

óhaját teljesíti s a kor intő szavát megérti, nem félhet az utókor ítéletétől s ha **V-dik Ferdinánd** csak azon az egy napon, 1848. ápr. 11-én élt volna, a melyen az 1848-ki törvényeket szentesítette s az országgyűlés színén felelős magyar minisztereitől környezve, István nádornak eme szavak kíséretében nyujtotta át: „Hű magyar nemzetemnek szivemből óhajtom boldogságát; mert abban találok fel a magamét is. A mit tehát ennek elérésére tőlem kívánt, nem csak teljesítem, hanem királyi szavammal erősítve, ezennel át is adom neked kedves öcsém s általad az egész nemzetnek, úgy, mint a kinek hűségében leli szivem legfőbb vigasztalását és boldogságát,“ — ha mondom **V-dik Ferdinánd** csak ezen az egy napon élt volna, akkor is méltó volna hazánk történetében örökéletre, sziveinkben örök hálás tiszteletre!

De **V-dik Ferdinánd** nem csak az eseményeket, nem csak uralkodási, hanem életévit tekintve is nagy életkort ért; mert 82 éves korában halt el s bár nem a trónról lépett sirjába, senki sem vitathatja el tőle a szelidség, a szivjóság, a békés érzület koronáját. Ez megmaradt neki akkor is, midőn több mint egy negyed századdal ezelőtt az ország gondjait erősebb vállakra tette át, mely átruházást, népirtó vész és vihar után, nemzetünkre nézve valódi áldássá tette a magyarok istene, növelve ez által is a lelépő király érdemeit. **V-dik Ferdinánd**, ki 50000 arany koronázási ajándékát is a nemzetnek egyenesen nemzeti czélokra visszaajándékozta s azok közt az éppen akkor a nyelv mivelésére felállított magyar tud. akadémiát istememes adományban részesítette, élete végéig jótettekben, a nagy-lelkű áldozatokban lelte szive legfőbb örömét. Ki nem

hallott az ő prágai sétáiról, melyeken teli marokkal szórta a pénzt a hozzá folyamodóknak s midőn hazaérkezett, zsebeit kifordítva, így szólott a gyöngédségben és szivjóságban hozzá oly méltó nejenek: „Ma ismét megkopasztottak.“ Oh hányan fogják fájlalni Prága lakói közül az ő halálát, kit nem ok nélkül tiszteltek meg a „jó s á g o s f e j d e l e m“ melléknévvel.

Atyámfiai! vessünk mi is egy göröngyöt, a hála és kegyelet emlékgöröngyét a békeségben meghalt s az ő atyáinak, az előbbi királyoknak temetőhelyére elköltözött király koporsójára. Mondjunk egy utolsó Istenhozzádot neki s kérjük a népek és nemzetek nagy Istenét, hogy örködjék atyai szemekkel az ő nagy-lelkű s valóban királyi szivü utóda, dicsően uralkodó királyunk, **I-ső Ferencz József, Erzsébeth** koronás királyné asszonyunk s nagyreményü koronaörökös fiok s többi gyermekeik, örködjék édes hazánk, a valahára szabadságát visszanyert Magyarország felett. Amen.

U t ó - i m a .

Népek és nemzetek nagy Istene! Hozzád fohászodunk még egyszer s kérve kérünk: vedd kedvesen a mi ünnepszentelésünket. Adj csendes nyugalmat megboldogult királyunknak, dicsőséges országlást az uralkodónak s jó békességet édes hazánkknak. Amen.

A. LEONARD

NEW YORK

51

386

V. FERDINÁND

TRÓNROLI ÖNKÉNTES VISSZAVONULTSÁGBAN
ELHALT

Austriai Császár és Magyar Király

GYÁSZ-EMLÉKE.

HALOTTI VÉGTISZTELET ALKALMÁVAL

September 12-én 1875

MONDotta TOROCZKÓN, AZ UNITÁRIUSOK TEMPLOMÁBAN

KORONKA ANTAL,

helybéli lelkész, s aranyos-torda-köri esperes.

12.

NYOMATOTT A HALLGATÓK KIVÁNATÁRA ÉS KÖLTSÉGÉN.

NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSEINÉL KOLOZSVÁRTT.

1875.

6.670 00504887

